

6. Trh práce

Souhrnné údaje zatím zásadní obrat ve vývoji tuzemského trhu práce nenaznačovaly.

Přestože striktní a včasné aplikovaná protipandemická opatření citelně zasáhla již během 1. čtvrtletí do rozsahu i formy pracovních aktivit většiny lidí, dosud známé souhrnné údaje zlom ve vývoji na tuzemském trhu práce příliš nenaznačovaly. Bylo tomu tak i proto, že k částečnému „ochlazení“ trhu (hlavně v oblasti zaměstnanosti) došlo vlivem slábnoucí zahraniční poptávky v ekonomice již na sklonku loňského roku. Projevila se i určitá rigidita pracovního trhu doprovázená vyčkávací strategií zaměstnavatelů související s nejistotou v délce i dopadech vládních restriktivních opatření, ale i s očekáváním pomoci od státu. Zachycení prvotních změn v detailnějších strukturách trhu práce znesnadňovaly i zhoršené podmínky při sběru dat jak v podnicích, tak zejména v domácnostech.

Celková zaměstnanost poprvé od počátku roku 2012 meziročně klesla.

V 1. čtvrtletí 2020 dosáhl počet všech pracujících¹ v ČR 5 439 tis. osob a oproti rekordní úrovni z 1. loňského kvartálu byl nižší o 0,5 %. Dosud poslední meziroční pokles byl datován počátkem roku 2012. V mezičtvrtletním vyjádření došlo k mírné redukci již v druhé půlce roku 2019, primárně vlivem vývoje ve zpracovatelském průmyslu. Ačkoliv nejhlubší meziroční pokles si v 1. čtvrtletí 2020 zapsalo odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství (−4,2 %), celou ekonomiku ovlivnil nejvíce zpracovatelský průmysl (−2,6 %, desetileté minimum). Naopak ve stavebnictví pokračovalo loňské zrychlování růstu a pracovníků zde v 1. čtvrtletí bylo meziročně o 3,2 % více (maximum od konce roku 2009). V sektoru služeb růst přetrvál (0,2 %), byl však nejslabší od půle roku 2012. V rámci jednotlivých odvětví služeb byla situace rozdílná. V profesních, vědeckých, technických a administrativních činnostech došlo k poklesu o 2,8 %, ve váhově dominantním segmentu obchod, doprava, ubytování a pohostinství o 1,3 %. Na druhé straně pokračoval rozvoj informačních a komunikačních činností (+4,7 %) či oblasti nemovitostí (+3,7 %). Stabilní růst si od konce poslední recese drží odvětví s dominancí veřejného sektoru. Dokládá to fakt, že zaměstnanost zde letos rostla i ve srovnání s koncem roku 2019 (jako v jednom z mála segmentů služeb). Nejvíce se o to zasloužil růst pracovních příležitostí ve vzdělávání.

Relativně nejvíce ztrácel pracovní místa primární sektor a zpracovatelský průmysl. Sektor služeb mírně rostl, situace se však výrazně lišila dle odvětví.

Počet odpracovaných hodin klesl mezičtvrtletně o téměř 5 %, nejvíce v historii sledování.

Na nižší zaměstnanosti se v 1. čtvrtletí 2020 podíleli jak zaměstnanci (jichž meziročně ubylo o 0,4 %), tak sebezaměstnaní (−0,7 %), u nichž hlubší pokles v primárním sektoru, ve zpracovatelském průmyslu a v segmentu obchod, doprava, ubytování a pohostinství převážil nad růstem ve stavebnictví, IT či u nemovitostí. Údaje za celé 1. čtvrtletí jsou ovlivněny relativně příznivým vývojem během ledna i února, v březnu došlo ke zhoršení². Vliv restrikcí je mnohem plastičtěji vyjádřen poklesem odpracovaných hodin (mezikvartálně o 4,7 %³, nejvíce v dostupné řadě od roku 1996). Změnila se také krátkodobá očekávání v oblasti zaměstnanosti vyjadřovaná podniky v konjunkturálních šetřeních⁴. V 1. čtvrtletí bylo citelnější zhoršení patrné jen v tržních službách⁵ (z −12 bodů v prosinci 2019 na −21 bodů v březnu 2020), zejména těch s vazbou na cestovní ruch. Dubnová očekávání za celou ekonomiku byla již nejslabší od října 2010, zejména vlivem náhlého zhoršení ve zpracovatelském průmyslu a obchodu⁶.

Krátkodobá očekávání zaměstnanosti se citelně zhoršila ve službách s vazbou na cestovní ruch, v dubnu následně ve zpracovatelském průmyslu i obchodu.

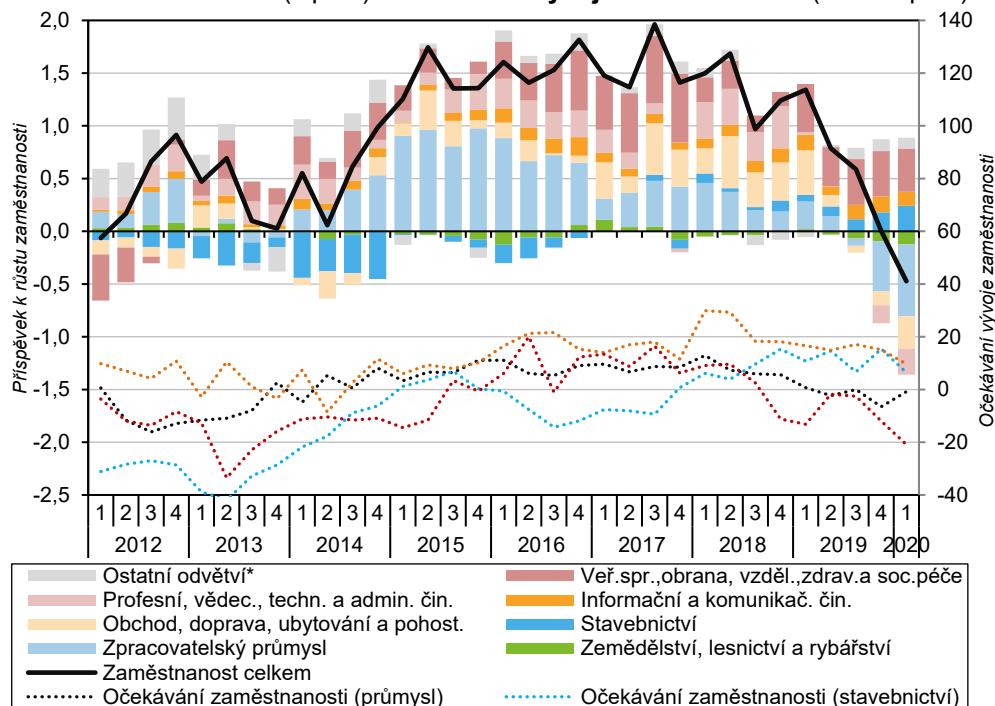
Podíl podniků, pro něž představoval nedostatek pracovníků bariéru růstu, citelně klesl, především v průmyslu. Během dubna se snížil i počet cizinců registrovaných na úřadech práce.

Byť počet volných pracovních míst v nabídce úřadů práce zatím nedoznal významnějších změn, silné napětí na trhu práce, patrné ještě na konci loňského roku, citelně polevilo. To platilo především v průmyslu, kde na počátku 2. čtvrtletí 2020 považovala nedostatek pracovníků za významnou bariéru jen šestina podniků (o půl roku dříve 37 %). V tržních službách (mimo obchod) byly obdobné podíly 12 % a 19 %. Výjimku představovalo stavebnictví, kde tento podíl již téměř po 12 měsících osciloval kolem 50 %. Pokles poptávky v některých odvětvích (nikoliv ve stavebnictví a v primárním sektoru), citelné omezení pendlerství i dočasné zastavení vydávání pracovních víz se projevily na počtu cizinců v zaměstnaneckém postavení registrovaných na ÚP. Zatímco během února a března jejich stavy rostly a přiblížily se 650 tis. (dosud rekordní úrovni z konce října 2019), v dubnu došlo k poklesu o 13 tis., resp. 2,1 %, zejména u mimounijních evropských pracovníků.

Míra zaměstnanosti lidí v produktivním věku meziročně mírně klesla.

V 1. čtvrtletí 2020 dosahovala míra zaměstnanosti osob ve věku 15 až 64 let (dle sezónně očištěných údajů z VŠPS) 75,2 % a ve srovnání s koncem loňského roku se nezměnila. V meziroční relaci došlo k mírnému poklesu již druhé čtvrtletí v řadě (předtím se zaměstnanost snižovala naposledy v první polovině roku 2010). Rychleji klesla letos míra u žen (-0,3 p. b.) než u mužů (-0,1 p. b.). Trend snižování rozdílu míry zaměstnanosti mezi pohlavími, patrný po celou poslední dekádu, se tak zřejmě dočasně zastavil.

Graf č. 13 Celková zaměstnanost (meziročně v %), příspěvky odvětví k meziroční změně zaměstnanosti (v p. b.) a očekávání vývoje zaměstnanosti (saldo v p. b.)

*Těžba a energetika, Peněžnictví a pojišťovnictví, Činnosti v oblasti nemovitostí, Kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Poznámka: Saldo očekávání vyjadřuje rozdíl v p. b. mezi kategoriemi růst versus pokles zaměstnanosti v nejbližších třech měsících. Údaje jsou sezónně očištěny a vztahují se k poslednímu měsíci daného čtvrtletí. Zdroj: ČSÚ (národní účty, konjunkturální průzkumy)

Obecná míra nezaměstnanosti během 1. čtvrtletí stagnovala. Mírně vzrostla až v dubnu, kdy prudce posílily obavy domácností z růstu nezaměstnanosti.

Obecná míra nezaměstnanosti⁷ se během 1. čtvrtletí 2020 (podobně jako po celý loňský rok) prakticky nezměnila. K mírnému navýšení došlo až v dubnu (o 0,3 p. b. na 2,3 %), a to primárně vlivem vývoje u žen (+0,5 p. b.). To souvisí s tím, že prvotní dopady restriktivních opatření citelněji zasáhly odvětví většiny tržních služeb. I tak se ale nezaměstnanost žen výrazně neodchylovala od hodnot z jarního období roku 2019. Pozitivní bylo i to, že dále mírně klesal podíl dlouhodobě nezaměstnaných – v 1. čtvrtletí na 27,0 % ze všech nezaměstnaných, tedy blízko historických minim v éře ČR. Obavy domácností z růstu nezaměstnanosti v nejbližších 12 měsících, uvedené v konjunkturálních šetřeních, v dubnu prudce vzrostly (o 42 p. b. na 58 bodů, nejvíce v historii sledování od roku 1995), v květnu v souvislosti s postupným uvolňováním restrikcí došlo k mírnému „zklidnění“ (49 bodů).

¹ Pokud není uvedeno jinak, jsou v této kapitole údaje o zaměstnanosti uvedeny v pojetí národních účtů po očištění o sezónní vlivy.
² Z předběžných výsledků podnikových statistik plyne, že například evidenční počet zaměstnanců ve stavebnictví v březnu 2020 meziročně klesl o 1,2 % (za celé 1. čtvrtletí jen o 0,2 %), v průmyslu činil pokles za březen 2,6 % a za celý kvartál 2,4 %. V tomto pojetí ale nejsou do průmyslu ani stavebnictví zařazeni agenturní pracovníci a není zohledněn ani vliv šedé ekonomiky.
³ K více než 6% poklesu došlo dle dat národních účtů ve zpracovatelském průmyslu, peněžnictví a pojišťovnictví, v odvětví profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti a také v segmentu obchod, doprava, ubytování a pohostinství. Podrobnější údaje z VŠPS dokládají, že v dubnu, jenž byl restriktivními opatřeními zasažen již naplno, klesla průměrná týdenní skutečná odpracovaná doba v celé ekonomice meziročně o 22 % (v kategorii podnikatelů a pomáhajících rodinných příslušníků dokonce o 31 %). V březnu činily obdobné podíly 10 % a 17 %.
⁴ Ta jsou vyjádřena pomocí sezónně očištěných údajů jako rozdíl (v p. b.) mezi podílem podniků očekávajících v nejbližších třech měsících navýšení zaměstnanosti a podniků vyhlížejících naopak redukci stavu svých pracovníků. Šetření je realizováno téměř výhradně v první polovině měsíce (například letošní březnová data vyjadřují postoje podniků zjištěná do 17. 3.).
⁵ Zahnují všechna odvětví služeb vyjma těch s převahou veřejného sektoru (sekce O až R) a dále obchodu (samostatná kategorie).
⁶ V průmyslu došlo k propadu z -1 bodu v březnu na -25 bodů v dubnu (nejméně od podzimu roku 2009). Pesimismus vnímaly i podniky v tržních službách (-27 bodů, minimum od léta 2013). Lépe na tom bylo stavebnictví (-5, min. od podzimu 2017) i obchod (-9, min. od konce roku 1999).
⁷ U osob ve věku 15–64 let, hodnota po sezónním očištění. Všechny údaje o nezaměstnanosti vycházejí z Výběrového šetření pracovních sil.

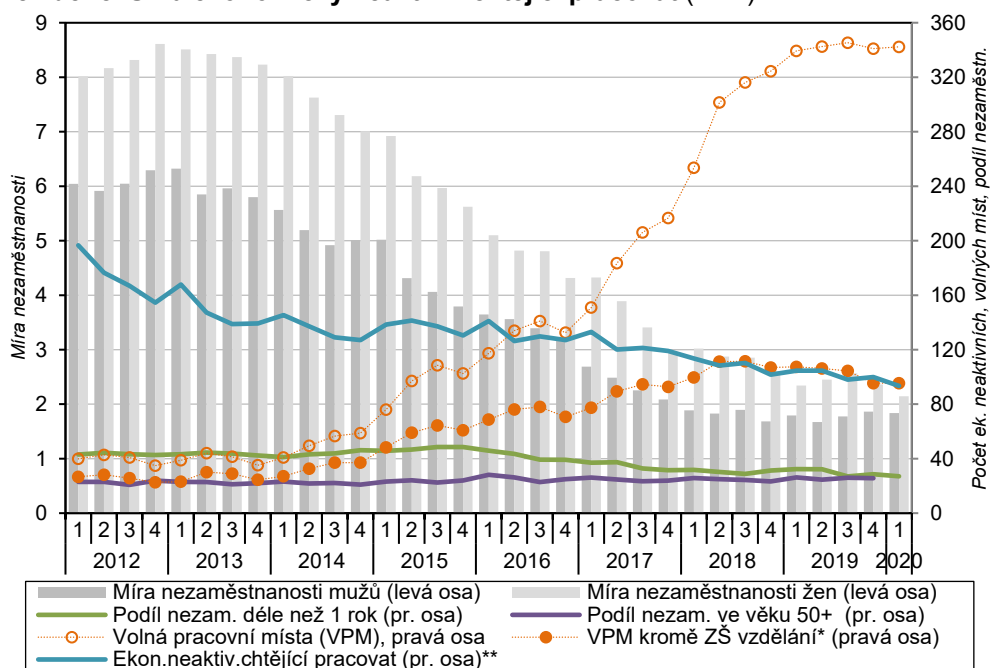
Míra nezaměstnanosti vzrostla od počátku roku v většině zemí EU jen mírně. Naopak v USA již došlo k prudké reakci trhu práce.

V celé EU činila v dubnu 2020 obecná míra nezaměstnanosti⁸ 6,6 %, meziměsíčně se zvýšila o 0,2 p. b., od počátku roku o 0,1 p. b. Proti konci loňského roku došlo k nejvyššímu růstu⁹ na Kypru (2,6 p. b.), v Lotyšsku (2,5) a Litvě (2,2). V dalších šesti zemích se nárůst pohyboval v pásmu 1 až 2 p. b., například na Slovensku (z 5,6 % na 6,8 %), z větších ekonomik ve Španělsku (z 13,7 % na 14,8 %). Jen malý pohyb mělo Německo (+0,2 p. b.), v Polsku nezaměstnanost stagnovala na historickém minimu (2,9 %). V některých zemích více zasáhla nezaměstnanost specifické skupiny pracovníků (např. v Bulharsku mladé do 25 let). I přes pozdější nástup restriktivních opatření došlo v USA (proti Evropě či Japonsku) k prudkému nárůstu míry nezaměstnanosti (ze 4,4 % v březnu na 14,7 % v dubnu).

Nízká hladina nezaměstnanosti přetrvávala i vlivem odchodu propuštěných osob do neaktivity.

Vedle vládních opatření (např. kurzarbeit či čerpání ošetřovného pro osoby pečující o děti školního věku) je jedním z důvodů stability nezaměstnanosti v Česku také fakt, že část osob, které přišly o své zaměstnání, již nemusela usilovat o okamžitý návrat na tuzemský pracovní trh (pracující studenti, senioři, cizinci)¹⁰. Někteří zaměstnanci v silně zasažených odvětvích služeb uvyklí na flexibilnější režim¹¹ mohli nalézt uplatnění v příbuzných aktivitách, v nichž poptávka po pracovnících neklesla (logistika, obchodní řetězce, internetový obchod). Pro osoby z průmyslu se v některých regionech nabízela možnost dočasné náhrady za chybějící zahraniční pracovníky v primárním sektoru či stavebnictví.

Graf č. 14 Obecná míra nezaměstnanosti (v %), podíl dlouhodobě nezaměstnaných a osob ve věku 50 a více let mezi uchazeči o práci (v %), volná pracovní místa v evidenci ÚP a ekonomicky neaktivní chtějící pracovat (v tis.)

Pozn.: Údaje o míře nezaměstnanosti jsou po sezónním očištění, ostatní ukazatele nikoliv.
⁸Místa, u nichž je vyžadováno vyšší stupeň vzdělání než základní. Počet volných míst vyjadřuje stav na konci příslušných čtvrtletí.
⁹Údaje za Řecko, Estonsko a Maďarsko nebyly dostupné.
¹⁰To nepřímo potvrzuje i silný meziroční přírůstek celkového počtu ekonomicky neaktivních osob (+58 tis., nejvyšší od 3. čtvrtletí 2008). Pokračoval ale i dlouhodobější trend snižování tzv. pracovní mezer reprezentované ekonomicky neaktivními osobami chtějícími pracovat. Jejich počet se snížil o 6,5 tis. mezičtvrtletně a o 11,2 tis. meziročně na 93,4 tis., což představovalo nejnižší úroveň za dobu sledování.
¹¹Například v odvětvích ubytování, stravování a pohostinství pracovalo v roce 2019 více než 15 % zaměstnanců se smlouvou na dobu určitou. V administrativních a podpůrných činnostech dosahoval tento podíl 18 %, v celé ekonomice pak 8,3 %.

Bezmála dva roky trvající trend oslabování mzdové dynamiky se v 1. čtvrtletí prohloubil.

Průměrná hrubá nominální měsíční mzda zaměstnance vzrostla (dle podnikových statistik) v 1. čtvrtletí 2020 meziročně o 5,0 % (na 34 077 korun). Pokračoval tak již dva roky trvající trend oslabující mzdové dynamiky, jenž se letos prohloubil. Dosažené tempo bylo nejnižší od konce roku 2016. Projevil se hlubší pokles počtu odpracovaných hodin. Utlumení či

⁸ Týká se osob ve věku 15–74 let, hodnota je po sezónním očištění.

⁹ Údaje za Řecko, Estonsko a Maďarsko nebyly dostupné.

¹⁰ To nepřímo potvrzuje i silný meziroční přírůstek celkového počtu ekonomicky neaktivních osob (+58 tis., nejvyšší od 3. čtvrtletí 2008). Pokračoval ale i dlouhodobější trend snižování tzv. pracovní mezer reprezentované ekonomicky neaktivními osobami chtějícími pracovat. Jejich počet se snížil o 6,5 tis. mezičtvrtletně a o 11,2 tis. meziročně na 93,4 tis., což představovalo nejnižší úroveň za dobu sledování.

¹¹ Například v odvětvích ubytování, stravování a pohostinství pracovalo v roce 2019 více než 15 % zaměstnanců se smlouvou na dobu určitou. V administrativních a podpůrných činnostech dosahoval tento podíl 18 %, v celé ekonomice pak 8,3 %.

dokonce pozastavení činnosti některých významných podniků ve spojení s očekáváním citelného zhoršení hospodářských výsledků se mohlo projevit také redukcí nenárokových složek mzdy (včetně mimořádných odměn).

Objem vyplacených mezd ve zpracovatelském průmyslu vzrostl meziročně nejméně za posledních sedm let.

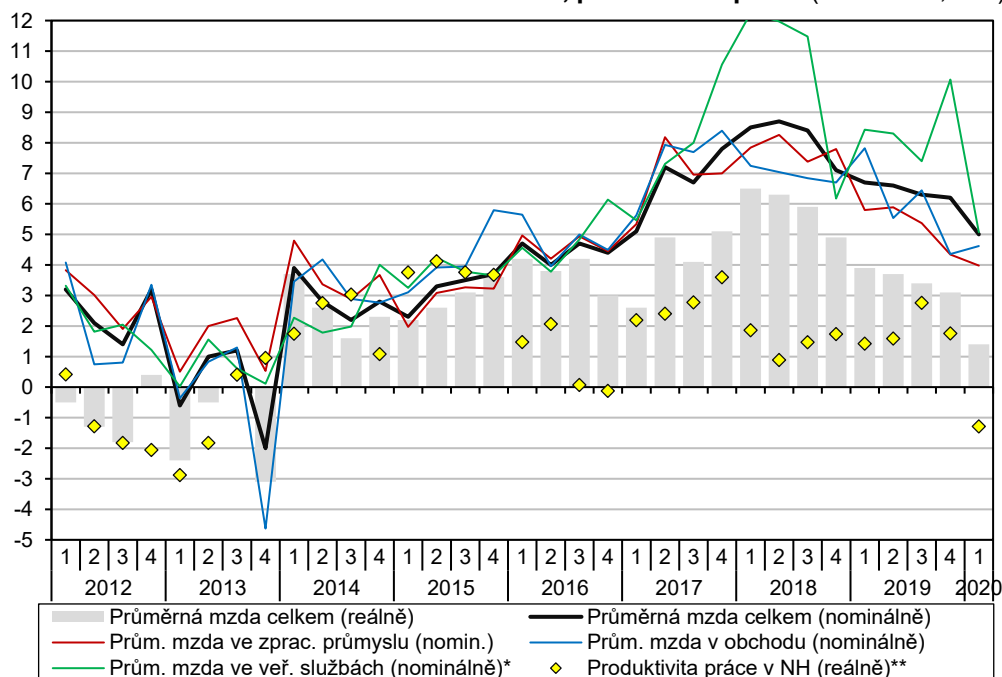
Nejrychleji rostly průměrné mzdy v administrativních a podpůrných činnostech, energetice a v oblasti IT.

Celkové mzdové diference se mírně snížily, podobně jako rozdíl mezi středními výdělky mužů a žen.

Kupní síla zaměstnaneckých výdělků vzrostla nejméně od konce roku 2013.

K výraznějšímu zvolnění meziročního tempa růstu průměrných mezd došlo ve zpracovatelském průmyslu (z 5,8 % v 1. čtvrtletí 2019 na 4,0 %). Při zohlednění větší redukce zaměstnanosti zde objem vyplacených mezd vzrostl jen o 0,5 %, nejméně od konce krizového roku 2013. Tempo i hladina průměrných mezd zůstaly v tomto odvětví letos, stejně jako v letech 2018 i 2019, lehce pod úrovní celé ekonomiky. Situaci v průmyslu do značné míry kopíroval vývoj v dopravě a skladování. Významného zvolnění mzdového tempa docílilo i nosné odvětví obchodu (ze 7,8 % na 4,6 %). Počet zaměstnanců zde však zůstal stabilizovaný. To zdaleka neplatilo o restrikcemi silně zasaženém ubytování, stravování a pohostinství. I přes téměř 4% růst průměrných mezd (podporovaný administrativním navýšením minimální mzdy) se zde celkový objem mezd meziročně snížil¹². Slabší růst průměrných mezd měly i profesní, vědecké a technické činnosti (3,2 %). Mzdy naopak nejvíce sílily v „nízkovýdělkovém“ odvětví administrativních a podpůrných činností (o 11,8 %). Nelze vyloučit, že to bylo výsledkem propouštění agenturních pracovníků s nízkou kvalifikací. Naopak o příznivém vývoji odvětví vypovídá svižný růst průměrných mezd v informačních a komunikačních činnostech (7,1 %) i v energetice (10,8 %). Naopak ve finančním sektoru nedosáhl růst ani 2 %. Projevila se vyšší srovnávací základna i hlubší letošní pokles počtu odpracovaných hodin. Mírně ale rostl počet zaměstnanců. To platilo i ve všech odvětvích s převahou veřejného sektoru. V nich se podobně jako loni uplatnil selektivnější přístup k navýšení odměňování. Přestože průměrné platy ve vzdělávání rostly letos nejméně za poslední tři roky (+7,0 %), jejich úroveň (33 425 korun) překonala výši výdělků ve zpracovatelském průmyslu, což přispělo k mírnému snížení rozdílů mezi celkovými mzdami mužů a žen. Celková mzdová diference v ekonomice se v 1. čtvrtletí neprohlubovala, dolní mzdový decil vzrostl o 9,9 %, nejvyšší decil jen o 4,7 %. Sílicí inflace se citelně podepsala na růstu kupní síly mezd. Ta v 1. čtvrtletí vzrostla meziročně o 1,4 %, což bylo nejméně od konce krizového roku 2013.

Graf č. 15 Průměrná nominální a reálná mzda, produktivita práce (meziročně, v %)

* Zahnuje odvětví: Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení; Vzdělávání; Zdravotní a soc. péče; Kulturní, zábavní a rekreační činnosti. ** Podíl sezónně neочиštěného HDP a zaměstnanosti v celé ekonomice (v pojetí národních účtů). Zdroj: ČSÚ

¹² Ke snížení objemu vyplacených mezd došlo z hlavních odvětví již jen v kulturních, zábavních a rekreačních činnostech. Zde se však projevila efekt nestandardně vysoké loňské srovnávací základny (kdy byly vyplaceny vysoké mzdy v tržním segmentu tohoto odvětví).

